Vogelen van hoog naar laag in Noord-Spanje

Otte Zijlstra

In mei 2012 zijn mijn broer en ik voor een reis van twee weken met de auto afgereisd naar Noord-Spanje. We wilden in die veertien dagen leuke gebieden bezoeken, mooie natuuropnamen maken en dan met name van vogels. Oorspronkelijk zouden we eerst naar de Ebrodelta gaan, maar omdat we ook een voederplaats van gieren wilden bezoeken hebben we het programma aangepast. Wij gingen daarom eerst naar het hooggelegen Panzano, ten noordoosten van Huesca. De gieren worden daar om de veertien dagen gevoerd en één van die dagen viel op zaterdag 12 mei. We moesten ervoor zorgen dat we dan in de buurt waren. Vervolgens zijn we in de Pyreneeën naar het Hechodal gegaan en hebben diverse locaties in de siërra's en Monegros bezocht. Tot slot zijn we naar de Ebrodelta geweest. Een diversiteit aan biotopen. Het weer was goed. 's Nachts koelt het nog wel behoorlijk af, maar overdag kwam het kwik boven de dertig graden. In de Ebrodelta hadden we laatste dagen last van harde wind.

Bijeneters zijn ook in de Sierra de Guara een algemene soort.
Foto: Otte Zijlstra.

Sierra de Guara

We kwamen op donderdag aan in het gebied ten noordwesten van Huesca dat bekend staat als de Sierra de Guara. We hadden net een paar Bijeneters op de foto gezet toen ik een Slangenarend aan zag komen met nog een roofvogel erachteraan. Het bleek om een Zwarte Wouw te gaan. Toen ze dichterbij kwamen zag ik dat de Slangenarend een slang vasthield en dat de wouw daar erg veel belangstelling voor had. De Zwarte Wouw kwam van onderaf aanvliegen en strekte zijn poten uit om de slang af te pakken. De eerste keer mislukte dat, maar de tweede keer had hij meer succes, vloog met zijn buit snel weg, ging even op een rotsblok zitten, herschikte de slang in zijn poten en vloog er toen mee weg. Wat mij verbaasde was dat de fors grotere Slangenarend geen weerstand bood. Hij vloog nog wel een rondje om te ontdekken waar de buit gebleven was, maar meer ook niet. Kennelijk kon de arend weinig weerstand bieden aan dit kleptomane gedrag van de wouw. Dit verschijnsel had ik nog nooit eerder gezien en ook navraag leverde niet veel op. Bekend is wel natuurlijk dat Zwarte Wouwen opportunisten zijn en elk buitenkansje aangrijpen om aan voedsel te komen.

We verbleven op de camping van Panzano. Deze ligt op 6 km van Santa Cilia de Jaca, waar de gieren- voederplaats zich bevindt. Op zaterdag 12 mei stonden we al om negen uur klaar voor de camping. Dat is één van de

Net nadat er foto's gemaakt waren van Bijeneters kwam een Slangenarend aanvliegen die een slang gepakt had. Deze vogel werd achtervolgd door een Zwarte Wouw die erg veel belangstelling toonde voor de prooi. Uiteindelijk vloog de wouw daarmee weg. Foto's: Otte Zijlstra.

verzamelplaatsen. Om tien uur kwam Manuel aan met een karretje slachtafval. De aanwezigen gingen in colonne achter hem aan en bereikten al spoedig Santa Cilia. Daar stonden ook een paar mensen te wachten en ook die sloten aan in de rij. We vervolgden onze weg en reden door nauwe straatjes door het bergdorpje en bereikten een andere kleine parkeerplaats. Daar moesten we uitstappen en te voet verder. Manuel kon met zijn

De 'gierenman' bij Santa Cilia de Jaca. Foto: Otte Zijlstra.

Slangenarenden en prooien
Het komt wel vaker voor dat vogels zoals de Slangenarend hun prooi kwijtraken aan een andere soort. Door zijn specialisatie op slangen en hagedissen heeft de Slangenarend een grote 'home-range' nodig. In geschikte gebiedeneen is wel 3000 ha nodig. Met de Visarend is de Slangenarend de meest gespecialiseerde arend van Europa. Ook wat betreft het bidden is er overeenkomst tussen deze twee soorten. In het algemeen slikt de Slangenarend zijn prooi direct door. Dat de Slangenarenden hun prooi eerst doodmaken en vervolgens doorslikken wijkt af van wat alle andere roofvogels doen. Het wordt verder alleen bij echte gieren gezien. Dit afwijkende gedrag verklaard hij door te veronderstellen dat een wriemelende slang in de klauw onherroepelijk belangstelling zou wekken bij andere predatoren, die allemaal een slang niet versmaden. Bij een ingezwolgen prooi worden kapers op de kust bij voorbaat de wind uit de zeilen genomen. Het vrouwtje en opgroeiend jong hebben ongeveer vijf à zes slangen per dag nodig (Suetens 1992).
Om een idee te krijgen of deze opnamen van 'prooiroof' bijzonder waren heb ik die voorgelegd aan Kees Woutersen die al jarenlang woont in het gebied en daar werkzaam is al vogelgids, publicist en onderzoeker. Hij stuurde de volgende reactie: 'Een vriend van mij heeft je foto's bekeken, en hij vindt het helemaal niet zo gek. Wouwen zijn brutaal en zeer behendige vliegers en pakken regelmatig prooien van andere roofvogels af. Hij heeft het verschijnsel zelf ook wel gezien bij Slechtvalk en Dwergarend. Ook nam hij eens waar dat een groepje wouwen een Dwergarend in het nauw dreef. De opnamen zijn dus niet uniek, of misschien toch wel. Ik heb de foto's later ook aan anderen laten zien. Zij vertelden dat als een slangenarend een slang pakt , deze prooi altijd meteen naar binnen wordt gewerkt (dat heb ik ook een aantal keer gezien). Dat is niet om hem op te eten, maar om hem te bewaren. Deze mensen hebben en hut gehad bij een nest, en zagen hoe de slang er voor de jongen weer werd uitgehaald. In dit geval is het dus waarschijnlijk dat deze Slangenarend al een slang had ingeslikt en daarom deze tweede slang in zijn poten moest vervoeren.'
Mogelijk dat de situatie op de foto's dus wel wat bijzonder was.. De Slangenarend had hier overigens een Hagedisslang te pakken.

karretje nog een kilometer doorrijden en toen werd het voer overgeladen in kruiwagens. Te voet ging het verder langs een schuine berghelling. In de lucht werden we nauwlettend in de gaten gehouden door tientallen Vale Gieren en dat aantal groeide aan tot honderden. Manuel deed zijn rode jack aan en omdat hij dit al tientallen jaren op deze manier doet heeft hij sinds een paar jaar het vertrouwen van de gieren gewonnen. We kunnen hier spreken van geconditioneerd gedrag. De toeschouwers werd een plekje gewezen en de bedoeling was dat we bleven zitten. Foto's mochten we uiteraard wel maken, maar de statieven moesten op het laatste parkeerterrein achterblijven. Er kwamen steeds meer gieren aan de grond met nog tientallen in de lucht. Ze wisten wat er ging gebeuren en als ze een graantje mee wilden pikken dan moesten ze in de buurt zijn. Het slachtafval was in plastic zakken verpakt, maar Manuel had geen tijd genoeg om alles netjes uit te laden: de gieren overvielen de kruiwagen massaal en die was dan ook na enkele minuten leeg. Na deze massale schranspartij bleven de gieren nog even zitten en sommige wisten dat het al weer voorbij was en vlogen op. Manuel hield een verhaal over gieren en hun bedreigingen, maar daar verstond ik helaas niets van. Wat ik later van Engelssprekende Spanjaarden begreep ging het over de aangescherpte EU-regelgeving en ziekten die de gieren bedreigen vanwege het gebruik van bepaalde geneesmiddelen voor het rundvee en daarvan kunnen ook de gieren slachtoffer worden. Daarna moesten we ons terugtrekken op een honderd meter en zagen we ook Aasgieren en Lammergieren dichterbij komen evenals Raven.

Huesca als uitvalsbasis
Al met al een mooi en uniek schouwspel. We gingen terug naar de camping en pakten onze spullen in. In de middag vertrokken we naar een camping aan de westkant van Huesca. Daar zijn we vier dagen gebleven, want deze stad ligt mooi centraal en is dus een goede

Bij het voederen van de gieren cirkelden tientallen Vale Gieren rond maar er kwamen onder andere ook Aasgieren.
Foto: Otte Zijlstra.

uitvalsbasis.
Op één van onze matineuze tochten kwamen we de Kuifkoekoek tegen waar we mooi plaatjes van konden maken met mooi licht erop. We waren getuige van een (pseudo)paring en daarbij bood het mannetje het vrouwtje een rups aan. De Kuifkoekoek is een broedparasiet en parasiteert vooral op kraaiachtigen. In Zuid-Frankrijk wordt die eer gegund aan Eksters, in Spanje bovendien aan Blauwe Eksters. In Noord-Afrika wordt vooral de Gaai het slachtoffer. Soms leggen ze ook verscheidene eieren in één nest. Anders dan bij onze Koekoek gooit het jong van de Kuifkoekoek de andere eieren niet uit het nest. Wel komt het koekoeksei eerder uit en het jong groeit sneller; na een week zitten de jongen al op de helft van hun uitvliegge-wicht. Er zal dus voor de oorspronkelijke jongen weinig voedsel overblijven.
Eén dag zijn we vanuit Huesca naar het in de Pyreneeën gelegen dal bij het dorp Hecho gereden. Bij Puente la Reina de Jaca konden we de brede rivier de Aragón oversteken en hierdoor het brede dal bereiken dat in de ijstijd is uitgeslepen in een noordwest-zuidoostelijke richting. Uniek is dat het dal breed genoeg is om agrarische activiteiten plaats te laten vinden, zoals rundveehouderij en schapen. Het is langgerekt en pas na ongeveer 17 km bereik je het dorp. Na het dorp is het dal nog wel 20 km verder te volgen. Onderweg kun je diverse roofvogels tegenkomen, waaronder Lammergier, Aasgier en veel wouwen. Naarmate je verder rijdt wordt het dal smaller om later weer een mooi breed alpenweitje te vormen. Veel afwisseling dus. Langs de rivier opletten

Tijdens een (pseudo)paring bood het mannetje Kuifkoekoek het vrouwtje een rups aan.
Foto: Otte Zijlstra.

Het dal bij Hecho is aanvankelijk nog tamelijk breed maar wordt geleidelijk smaller. Het is heel afwisselend en er zijn veel soorten vogels te vinden. Foto: Otte Zijlstra.

voor de Grote Gele Kwikstaart en Waterspreeuw. Tot maximaal 2400 m hoogte is deze soort hier aan te treffen. De Grote Gele Kwikstaart blijft hier het gehele jaar door, alhoewel in de winter wat minder in de hogere delen. Onderweg ook Grauwe Klauwier, Roodborsttapuit en Zwarte Roodstaart gezien. Op het laatste stuk is er kans op een gems en vooral op de zuidelijk gelegen hellingen de Alpenmarmot. Botanici kunnen hier ook aan hun trekken komen. Voorbij het dorp is er ook kans op de Rotskruiper.

Los Monegros

Daarna hebben we het gebied ten zuiden van Huesca bezocht en ten oosten van Zaragoza dat bekend staat als Los Monegros. Het is een steppeachtig gebied in een aride klimaat dat ervoor zorgt dat er zout mee naar boven wordt gezogen. Als het water dan verdampt blijft een laagje zoutkristallen over. Heel verrassend dat je wordt omgeven door zoutminnende planten. Je waant je bijna op een Nederlandse kwelder met al die halofyten. In het open gebied, waar de temperatuur in de zomer tot ruim boven de 40° C komt, staan ook kleine huisjes waar vroeger de werknemers in werden ondergebracht. Deze huisjes raken in verval en zijn nu in gebruik bij Kleine Torenvalk, Zwarte Spreeuw en verrassend genoeg de Alpenkraai. Bekende namen van dorpen zijn hier Belchite en Quinto. Hier tussenin ligt het El Planerón-reservaat (600 ha) dat een min of meer beschermde status geniet. Er komen hier diverse soorten leeuweriken voor, waaronder de Duponts Leeuwerik. Dat is een heimelijke

Bij deze brug in het Hechodal kun je onder andere vaak de Waterspreeuw aantreffen en Gele Kwikstaarten. Foto: Otte Zijlstra.

Oostelijk van Zaragoza ligt het steppeachtige gebied Los Monegros. Eén van deze vervallen arbeidershuisjes werd gebruikt door een Kleine Torenvalk. Ook de Zwarte Spreeuw en Alpenkraai troffen we er aan.
Foto: Otte Zijlstra.

vogel die vooral als het schemerig wordt van zich laat horen en ook wel 's nachts te beluisteren is. Hij komt alleen voor in de heetste delen van het Ebrobassin. In de winter komen hier de Kraanvogels op bezoek, maar toen wij hier waren konden we genieten van de Griel en andere droogtebestendige vogels. Eén leeuweriksoort die heel erg opvallend rondfladdert en met name in de semi-agrarische gebieden, is de Kalanderleeuwerik. Een forse vogel, met een forse snavel en een duidelijk witte achterrand aan de vleugel. Ook de donkere ondervleugels vormen een goed kenmerk. Het is een standvogel, maar hij kan zich goed handhaven in wat hogere vegetatie. Beregening is echter desastreus voor deze soort. Veel lastiger is het om de Kuif- en de Theklaleeuwerik van elkaar te onderscheiden. De Kleine Kortteenleeuwerik, een zomergast, is ook regelmatig te zien, maar dan exclusief in een natuurlijk vegetatietype. Ze schijnen niet te foerageren op gecultiveerd land. Diverse

De Kalanderleeuwerik fladdert opvallend rond, met name in semi-agrarische gebieden.
Foto: Otte Zijlstra.

De Kleine Kortteenleeuwerik is een zomergast die exclusief in natuurlijke vegetatietypes werd aangetroffen. Ze schijnen niet te foerageren op gecultiveerd land.
Foto: Otte Zijlstra.

keren hebben we een vlucht Zwartbuikzandhoenders gezien op zoek naar water. We hebben in dit gebied drie nachten vrij gekampeerd.

Ebrodelta

De laatste dagen van ons bezoek aan Spanje waren we in de Ebrodelta. Vanuit het Ebrobassin ben je met drie uur rijden in Amposta waar de delta begint. De Ebro stroomt hier als een brede rivier door het vlakke gebied. Onderweg is hij al van heel wat water beroofd voor irrigatiedoeleinden. Ook voor de natte rijstbouw in de delta is veel water nodig. Dit geeft natuurlijk veel plas-drasgebieden, die erg aantrekkelijk zijn voor vogels. Alle acht soorten reigers komen hier voor! Ook de Steltkluut is hier algemeen. Verder komen de Dunbekmeeuw en de Audouins Meeuw hier voor. Langs de kust broeden Vorkstaartplevieren en Strandplevieren. In dit vlakke gebied met soms te smalle

In de waterrijke Ebrodelta zijn ook veel plas-drasgebieden. Het is dan ook niet zo vreemd dat hier alle acht soorten Europese reigers voorkomen. Foto: Otte Zijlstra.

wegen tussen de rijstvelden door, staan ook huisjes die vroeger bewoond werden door de landarbeiders. Ze zijn nu soms ingericht als weekendwoningen. Ook zijn er verscheidene vogeluitkijkpunten gemaakt waar soms leuke soorten van dichtbij kunnen worden waargenomen. Bij Eucalyptus is onder auspiciën van de SEO - partner van BirdLife in Spanje - een mooie nieuw gebiedje aangelegd met de naam Riet Vell. Hier komt onder andere de Purperkoet voor met zijn handige handjes. Ze kunnen met hun tenen plantestengels stevig omklemmen en met de forse snavel er stukjes van afbijten voor bijvoorbeeld de jongen. Ik heb hem ook zien zwemmen met een ei(dop) in zijn snavel. Kennelijk proberen ze hun plantaardige dieet wat aan te vullen met eiwitten. Wij noemden hem al gauw 'Handige Harry'.

De Purperkoet kan zich heel behendig bewegen door de vegetatie. Foto: Otte Zijlstra.

■ O.W. Zijlstra, Kostverlorenstraat 38, 1733 VH Nieuwe Niedorp, e-mail: ow.zijlstra@quicknet.nl.

LITERATUUR:

Hilberts, D. & K. Woutersen. (2012): Spanish Pyrenees and steppes of Huesca. Crossbill guides. KNNV Uitgeverij, Zeist.

Mullarney, K., L.Svensson, D. Zetterström, & P.J. Grant (2010): ANWB Vogelgids van Europa. Vierde druk. ANWB/Vogelbescherming Nederland, Zeist.

Suetens. W. (1992): Dagroofvogels van Europa. Editions du Perron, Luik.

Woutersen, K. & M. Platteeuw (1998): Atlas of the birds for Huesca. Kees Woutersen Publicaciones, Huesca.